

Adatok a Baláta-tó algaflórájához

Borics Gábor

Tiszántúli Környezetvédelmi Felügyelőség,
4025. Debrecen, Piac u. 9/b

Grigorszky István

KLTE Növénytani Tanszék,
4010. Debrecen

Péterfi Leontin István

Plant Biology Chair, Biology Department,
Univ. Babes-Bolyai, RO-3400. Cluj-Napoca,

Oldal Imre

Dél-Dunántúli Környezetvédelmi Felügyelőség,
7615. Pécs-Cserkút, Pf 10

Padisák Judit

MTA Balatoni Limnológiai Kutatóintézet,
8237. Tihany

Momeu Laura

Institute of Biological Research,
RO-3400. Cluj-Napoca, Románia

Kivonat:

Halász (1943) és Uherkovich (1978) 177 faj előfordulását közölte e Baláta-tóból. 1991-ben, valamint 1995-1996-ban végzett vizsgálataink során további 137 taxon került elő, melyek közül számos faj együttható Magyarorság flórájára nézve is új. A flóra különösen gazdag Desmidiales és Synurophyceae fajokban. A talált fajok egy része kizárolag savas vizekben, lápon fordul elő, mások kevésbé specializáltak, sőt néhány alkalikus, hipertróf vizekből is előkerül. Mindezek alapján a Baláta-tó átmeneti lápnak minősíthető. Vizsgálataink megerősítik Boros (1924) század eleji megállapítását, amely szerint a Baláta-tó és a Réti Nyír (Erdély, Kovászna megye) között igen nagy a floristikai hasonlóság.

Kulcsszavak:

átmeneti láp, flóra, Desmidiales, Synurophyceae

1. Bevezetés

Somogy megye középén széles homokbuckás sáv terül el, melyet északon a Kis-Balaton, délen a Dráva határol. A belső somogyi savanyú homok alapréteget foltosan vályog fed. Néhol a homokbuckák közötti mélyedésekben a vályog felhalmozódott, tavak képződtek. Több lapos, mocsaras tó jött íly módon létre, köztük a legnagyobb kiterjedésű a Baláta-tó. A Balaton vízgyűjtőjéhez tartozik, környékénél vizét a Patihid nevű vízfolyás vezeti a Kis-Balatonba. Mai állapotában a Baláta lefolyástalan láptó, csak a csapadék és a talajvíz táplálja. A tó medre az 1950-es években, valamint 1988-1993 között nyarakon csaknem kiszáradt. Jelenleg jó a vizállás. A Baláta-tó területe a Kis-Balátával együtt 174 ha. Nyíltvíz 20-25 ha területen van, a legnagyobb mélység 3-4 m, átlagos mélység kb. 1 m, 1-2 m vastagságú iszapréteg felett.

Az össlapon felfedezés óta (Boros 1924) intenzív botanikai kutatások folytak (Borhidi és Komlódy 1959, 1960; Borhidi és mtsai 1991). Ezek eredményeként olyan ritka növényfajok kerültek elő mint a *Caldesia parnassifolia*, vagy az *Aldrovanda vesiculosa*, mely hazánkban csak itt fordul elő. A tó algaflóráját ismerteti Halász (1943), aki egy nyárvégi mintából 89 fajt közölt, amit Uherkovich (1978) szintén nyári mintákat elemezve további 82 fajjal egészített ki. E dolgozatban az utóbbi néhány

év Baláta-tavi algológiai vizsgálatainak eredményeit mutatjuk be.

2. Anyag és módszer

1991-ben két alkalommal, 1995-ben és 1996-ban 2-3 havi gyakorisággal vettünk vizmintákat a tó keleti részén. A mintavétel során úgy igyekeztünk eljárni, hogy a tó minél több biotópját érintsük. Ezért a tó keleti partszegélyétől befelé haladva különböző makrofitonokat - hínárokat, emergens növényeket, fákérget, stb. - is gyűjtöttünk, ill. ezek közvetlen környezetéből is vettünk vizmintát. Az így nyert mintát egyetlen edénybe töltöttük, rázással homogenizáltuk és elő mintaként vizsgáltuk. A vizkémái vizsgálatok az érvényben lévő MSZ-ök alapján történtek.

3. Eredmények és értékelés

Vizkémái vizsgálatokat négy alkalommal végeztünk. Néhány jellemző változó mért értékeit az I. táblázat tünteti föl. A Baláta-tó algáira vonatkozó közelések összesen 171 taxont tartalmaznak (Halász 1941, Uherkovich 1978). Az alábbiakban a vizsgálataink során megfigyelt valamennyi szervezetet közeljük. Csillaggal jelöltük azokat a szervezeteket, amelyek újak a Baláta-tó flórájára nézve, x-szel pedig azokat, melyek magyarországi előfordulásáról ez ideig még nem volt közlés.

Bacillariophyceae

**Aulacoseira granulata* var. *angustissima* (O. Müller) Simonsen

**Thalassiosira pseudonana* Hasle et Heindahl
Caloneis amphisaena (Bory) Cleve

Cymbella affinis Kützing

**Nitzschia dissipata* (Kütz.) Grunow

**N. palea* (Kütz.) W. Smith

Eunotia lunaris (Ehr.) Grunow

**Fragilaria capucina* Desmazières

**F. crotonensis* Kitton

**Gomphonema olivaceum* (Lyngb.) Kütz.

**Meridion circulare* Agardh

**Navicula radiosa* Kütz.

**N. mutica* var. *ventricosa* (Kütz.) Cleve et Grun.

Neidium affine (Ehr.) Cleve

**Pinnularia interrupta* W. Smith

**P. viridis* (Nitzsch) Ehr.

**Stauroneis anceps* Ehr.

**Surirella angusta* Kütz.

Tabellaria fenestrata (Lyngb.) Kütz.

Chrysophyceae

Dinobryon divergens Imhof

Dinobryon sertularia Ehr.

Synurophyceae

**Synura curtispina* (Petersen et Hansen) Asmund

**S. echinulata* Korshikov

**S. glabra* Korshikov

**S. multidentata* (Balonov et Kuzmin)

Péterfi et Momeu

**S. petersenii* Korshikov

**S. spinosa* Korshikov

**S. uvella* Ehrenberg

**Mallomonas acaroides* Perty

x*M. alata* Asmund, Cronberg et Dürschmidt

**M. akromos* Ruttner

**M. annulata* (Bradley) Harris

**M. areolata* Nygaard

**M. calceolus* Bradley

**M. caudata* Ivanov

x*M. clavus* Bradley

**M. crassisquama* (Asmund) Fott

**M. heterospina* Lund

M. insignis Penard

x*M. mangofera* Harris et Bradley

x*M. oviformis* Nygaard

**M. papillosa* Harris et Bradley

**M. pilula* Harris

x*M. pillula* f. *exannulata* Harris

M. punctifera Korshikov

M. teilingii Conrad

**M. transsylvania* Péterfi et Momeu

**M. scalaris* Dürschmidt

Xantophyceae

Centritractus belenophorus Lemm.

Ophiocytium capitatum Wolle

Ophiocytium cochlear (Eichwald) A. Br.

**Pseudostaurostrum limneticum* (Borge) Chodat

Chlorophyta

Ankistrodesmus fusiformis Chorda sensu Kors.

Botryococcus braunii Kütz.

**Cladriopsis acicularis* (G. M. Smith) Belch et Swale

Coelastrum sphaericum Nág.

Crucigenia apiculata (Lemm.) Schmidle

C. fenestrata Schmidle

**C. quadrata* Morren

**C. rectangularis* (Nág.) Gay.

C. tetrapedia (Kirch.) W. et G. S. West

**Dictyosphaerium ehrenbergianum* Nág.

D. pulchellum Wood

Elakatothrix lacustris Korshikov

**E. gelatinosa* Wille

**Kirchneriella intermedia* Korshikov

**K. lunaris* (Kirsch.) Möb.

K. obesa (W. West) Schmidle

**K. contorta* var. *lunaris* Rich.

**Monoraphidium griffithii* (Berk.) Kom.-Legn.

M. contortum (Thur.) Kom.-Legn.

**Oocystis lacustris* Chod.

Pediastrum boryanum (Turp.) Menegh.

P. biradiatum var. *longicornutum* Meyen

**P. duplex* v. *gracillimum* W et G. S. West

P. tetras (Ehr.) Ralfs

**P. tetras* var. *tetraodon* (Cord.) Hansg.

**Quadrigula closterioides* (Bohl.) Printz

- Radiococcus nimbus* (Wild.) Schmidle
Scenedesmus acuminatus (Lagh.) Chod.
S. acutus f. *alternans* Meyen, Christj.
S. armatus Chod.
S. cornis (Ralfs) Chod.
S. opoliensis P. Richt.
**S. ovalternus* Chod.
S. quadricauda (Turp.) Bréb.
**S. spinosus* Chod.
Selenastrum bibraianum Reinsch
**S. westii* G. M. Sm.
**Siderocelis ornata* (Fott) Fott
**Tetraedron arcus* (Hortob.) K. Kiss
T. caudatum Corda
T. incus (Teil.) Hansg.
**T. triangulare* Korshikov
T. minimum (A.Br.) Hansg.
T. heteracanthum (Nordst.) Chod.
Treubaria triappendiculata Bern.
xTrichiscia aciculifera (Lagh.) Hansg.
**Carteria peterhofensis* (Kisselev) Ehr.
**Chlamydomonas* cf. *gelatinosa* (Korshikov) in
 Pascher
xChloromonas variabilis (Dang.) Wille
**Ch. elongatum* (Dang.) Dang.
**Ch. hemale* Schiller
**Ch. maximum* Skuja
**Eudorina elegans* Ehr.
xGloeomonas tecta (Skuja) Ehr.
**Gonium formosum* Pascher
**G. pectorale* O.F. Müller
**G. sociale* (Dujardin) Warning
**P. morum* (O.F. Müller) Bory
**P. charkoviensis* Korshikov
**P. smithii* Chodat
**Pteromonas angulosa* (Carter) Lemm.
**Volvulina steinii* Playfair
**Koliella longiseta* (Visch.) Hind.
**Gloeotila pelagica* (Nygaard) Skuja
**Actinotaenium cucurbita* (Bréb.) Teil.
A. turgidum (Bréb.) Teit.
**Closterium acutum* Bréb.
**C. cynthia* De Not.
**C. costatum* var. *borgei* Corda
**C. ehrenbergii* Menegh.
**C. gracile* Bréb.
**C. kuetzingii* Bréb.
**C. incurvum* Bréb.
C. limneticum var. *limneticum* Lemm.
**C. lulum* (Müll.) Nitzsch.
C. moniliferum (Bory) Ehr.
**C. navicula* (Bréb.) Lüttem.
**C. pusillum* Hantzsch.
C. setaceum Ehr.
**C. striolatum* Ehr.
- C. venus* Kütz.
Cosmarium contractum Kirch.
C. abbreviatum Racib.
**C. pachydernum* var. *pachydernum* Lund
**C. polygonatum* Halász
C. rectangulare Grun.
Euastrum denticulatum (Kirchn.) Gay
**Desmidium swartzii* Agh.
**Micrasterias rotata* (Grev.) Ralfs
Netrium digitus (Ehr.) Itz. et Rothe
Pleurotaenium trabecula var. *trabecula* (Ehr.)
 Nág.
**Spondylosium planum* (Wolle) W. et G. S.
 West
**Staurastrum brachiatum* Ralfs
**S. chaetoceras* (Schrodt.) G. M. Smith
S. cingulum (W. et G. S. West) G. M. Smith
**S. controversum* Bréb. ex Ralfs
S. denticulatum (Nág.) Arch.
**S. hexamerum* (Ehr.) Witt.
**S. omeare* Arch.
S. paradoxum Meyen.
S. polymorphum Bréb.
**S. punctulatum* Bréb.
**Sturodesmus apiculatus* (Bréb.) Teil.
S. extensus (Anderss.) Teil.
Teilingia granulata (Roy et Biss.) Bourr.
Euglenophyta
**Astasia longa* Pringsh.
**Colacium mucronatum* Bournet et Chadef.
C. vesiculosum f. *arbuscula* Ehr.
Euglena acus Ehr.
**E. deses* f. *intermedia* Ehr.
**E. ehrenbergii* Klebs
**E. gasterosteus* Skuja
**E. gaumei* All. et Lef.
**E. oblonga* Schmitz
E. oxyuris Schmidz
E. polymorpha Dang.
**E. proxima* Dang.
**E. spirogyra* Ehr.
**E. texta* (Duj.) Hübn.
**E. tripterus* (Duj.) Klebs
Phacus acuminatus Stokes
**Ph. aenigmatis* Drez.
Ph. caudatus var. *undulatus* Hübn.
Ph. contortus Bourr.
Ph. lismorensis Playf.
Ph. longicauda (Ehr.) Duj.
Ph. longicauda var. *tortus* Lemm.
**Ph. megaptyrenoides* Roll
**Ph. orbicularis* Hübn.
**Ph. pleuronectes* (Müll.) Duj.
**Ph. polytrophos* Pochm.
Ph. pyrum (Ehr.) Stein
- *Ph. raciborskii* Drez.
Ph. suecicus Lemm.
Ph. triquetrus (Ehr.) Duj.
Lepocinclis fusiformis var. *fusiformis* (Carter)
 Lemm.
**Lepocinclis globula* Francé
Strombomonas cf. *eurystoma* (Stein) Popova
Trachelomonas armata v. *heterospina* (Ehr.)
 Stein Swir.
**T. bacillifera* Playf.
**T. bernardiensis* Vischer
T. cf. cingeri f. *obesa* (Safanova) Popova
T. hispida (Perty) Stein em. Defl.
xT. horribilis Pascher
xT. hystrix Teiling
**T. kellogii* Skvortzov
**T. rugulosa* Stein
T. cf. swirenkoi Skvortzov
**T. volvocina* Ehr.
**T. volvocinopsis* Swirenko
xT. volzii var. *intermedia* (Lemm.) Playfair
**Urceolus cyclostomus* (Stein) Mereschk.
**Cyclidiopsis acus* Korshikov
- Dinophyceae**
Ceratium hirundinella (O.F. Müll.) Berg
xCystodinium cornifex (Schillg.) Klebs
**Gymnodinium mirabile* Penard.
Peridinium bipes Stein
P. cinctum (Müller) Ehr.
**P. umbonatum* Stein
**Woloszynskia coronata* Thompson
- Cryptophyceae**
**Cryptomonas erosa* Ehr.
C. obovata Skuja
**C. marssonii* Skuja
**C. rostriformis* Skuja
- Cyanophyta**
Aphanocapsa grevillei (Haas.) Rabh.
**Aphanothece stagina* (Spreng.) A. Br.
Chroococcus minutus (Kütz.) Nág.
Cyanodictyon planktonicum Meyer
**Snowella lacustris* Chodat
Microcystis aeruginosa Kütz.
**Lyngbya cryptogarginata* Schkorb.
**Oscillatoria splendida* Grev
Oscillatoria chalybea Mertens
**Planktothrix agardhii* Gom.
**Anabaena flos-aquae* f. *lemmermanni* (P. Richt.) Canab.
A. spiroides Klebs.
**Cylindrospermum maius* Kütz.
**Gloeotrichia natans* (Hedw.) Rabh.
**Nostoc sphaericum* Vauch.

A magyar flótrára nézve új zöldalgákát, ill. a szilíciumpiikkelyes moszatokat külön dolgozatban fogjuk részletezni. Ehelyett csak az érdekesből Euglenophyta és Pyrrhophyta taxonokra tértünk ki.

Trachelomonas horribilis Pascher. A lorica vége felé keskenyedő, vállas. A körtőn, a vállí részen valamint az alulsó végen 5-7 µm-es tűskék meredeznek. Másutt a lorica felszínét apróbb, 2um körüli tűskések fedik. Méret: 25 x 15 µm. (1. ábra).

Trachelomonas hystrix Teiling. A lorica elliptikus. Felületét 3-4 µm-es tűskék diszitik. A lorica alulsó felén a tűskék 5-7 µm hosszúak. Ugyancsak hosszú tűskéket találunk a körtőn is. Méret: 35 x 20 µm (2. ábra).

Trachelomonas kellogii Skvortzov. A lorica szélesen elliptikus, alulsó és felülső része apró tűskékkal diszített, a középső rész sima. A körtő belesímul a házba. Méret: 50 x 40 µm. (3. ábra).

Trachelomonas voltzii var. *intermedia* Playfair. A lori-

ca palack jellegű, felszíne sima. A szájadék kihúzott, tövén gyűrűszerű vastagodás figyelhető meg. Méret: 35 x 15 µm (4. ábra).

Gymnodinium mirabile Penard. A sejt hát-hasi irányban összenyomott. Az epitékán és a hipotékán betükésekkel találtunk. Az egyenlítői barázda mély. Az erőteljes zöldes-barna színanyagok miatt a sejtorganellumok nem voltak kivehetők. Méret: 35 x 25 µm (5. ábra)

Cystodinium cornifex (Schillg.) Klebs. A sejt hosszúkás, erőteljesen göbült, végei tűszerűen kihúzottak. A sejtbén számos színtestet és vakuolumot figyelhetünk meg. A kihúzott sejtvégek minden üresek. Méret: 60 x 30 µm. (6. ábra)

Peridinium umbonatum Stein. E gyakori páncélos moszatnak a hypnozygóját találtuk meg, mely csak kivételes esetekben kerül az algológusok szeme elé. A hypnozi-

góta fala vastag, felszinén nagy dudorokat figyelhetünk meg. Teljesen amorfnak tűnik. Ostort nem találtunk. Beljében szintestek és vakuólumok voltak láthatók. Méret: 30-40 µm. (7. ábra)

Woloszynska cf. coronata (Woloszynska) Thompson. Az algának csak a hypnozygótája volt megfigyelhető, így azt ismertetjük. A sejtfal vastag. Alakja a tompa dudoroktól és heges kítméreketől amorfnak tűnik. Szintest és vakuólumok vannak. Méret 25-35 µm. (8. ábra).

I. táblázat - Table 1. A Baláta-tó fontosabb vizkémiai paraméterei:
1991. november 1-jén (1), 1996. május 28-án (2), 1996. augusztus 5-én (3) és 1997. április 1-jén (4). Some water chemical variables of
Baláta-tó on 1 November 1991 (1), 28 May 1996 (2), 5 August 1996
(3) and 1 April 1997 (4).

	(1)	(2)	(3)	(4)
pH	8.0	6.5	6.7	6.8
Vez. kép. µS/cm	60.0	67.5	104.5	65.0
Ca ²⁺ mg dm ⁻³	5.5	10.0	11.0	9.4
Mg ²⁺ mg dm ⁻³	5.2	5.2	3.5	8.0
Na ⁺ mg dm ⁻³	4.0	3.5	5.4	1.7
K ⁺ mg dm ⁻³	0.0	5.8	5.7	5.2
Cl ⁻ mg dm ⁻³	6.3	7.8	9.9	8.7
SO ₄ ²⁻ mg dm ⁻³	14.1	9.6	14.4	12.8
HCO ₃ ⁻ mg dm ⁻³	24.4	0.0	0.0	48.8
CO ₃ ²⁻ mg dm ⁻³	1.5	36.6	45.8	0.0

Vizsgálataink alapján megállapítható, hogy a Baláta-tó algaflórája a tó többször kiszáradása ellenére is rendkívül gazdag. Különösen igaz ez a Synurophyceae osztályra (Péterfi et al., 1997) és a Desmidiales rendre, melyek fajgazdagsgára kivételesnek mondható. Rendkívüli fajdiverzitása ellenére is kitűnik a Baláta-tó átnemeti-láp jellege az enyhén savanyú lágvizekre jellemző, ill. a kísérő formák előfordulása alapján.

A láp makrovegetációjában meglévő mozaikosság feltehetően a vizkémiai paraméterekekben és az algaflórában is jelentkezik. Mivel mintavételeink floristikai irányuk voltak, összemosták a különböző biotopokat. A későbbiekben olyan vizsgálatokat ill. mintavételi stratégiát dolgozunk ki, mellyel az egyes élőhelyek közti különbségek is megfigyelhetők.

Adataink alátámasztják Boros Ádám (1924) megfigyeléseit, melyek alapján szembetűnő hasonlóság tapasztalható a Baláta-tó flórája, valamint a székelyföldi Rétyi Nyír (Kovásza megye) növénytakarója között. E hasonlóság valószínűleg az azonos módon és időben történt keletkezéssel, ill. későbbi fejlődésük folyamán hasonló típusú élőhelyek kialakulásával magyarázható.

4. Irodalom

Borhidi, A., Kevei, B., Kopáry, L. & O.-Kovács, Zs. 1991: Környezetváltozási trendek a baláta-tavon. II. Magyar Ökológus Kongresszus, Poszterek összefoglalói: 23. Pate Georgikon, Keszthely.

Borhidi, A. & J. Komlódi, M. 1959: Die Vegetation des Baláta-Sees. Acta Bot. Acad. Scient. Hung. 5: 259-320.

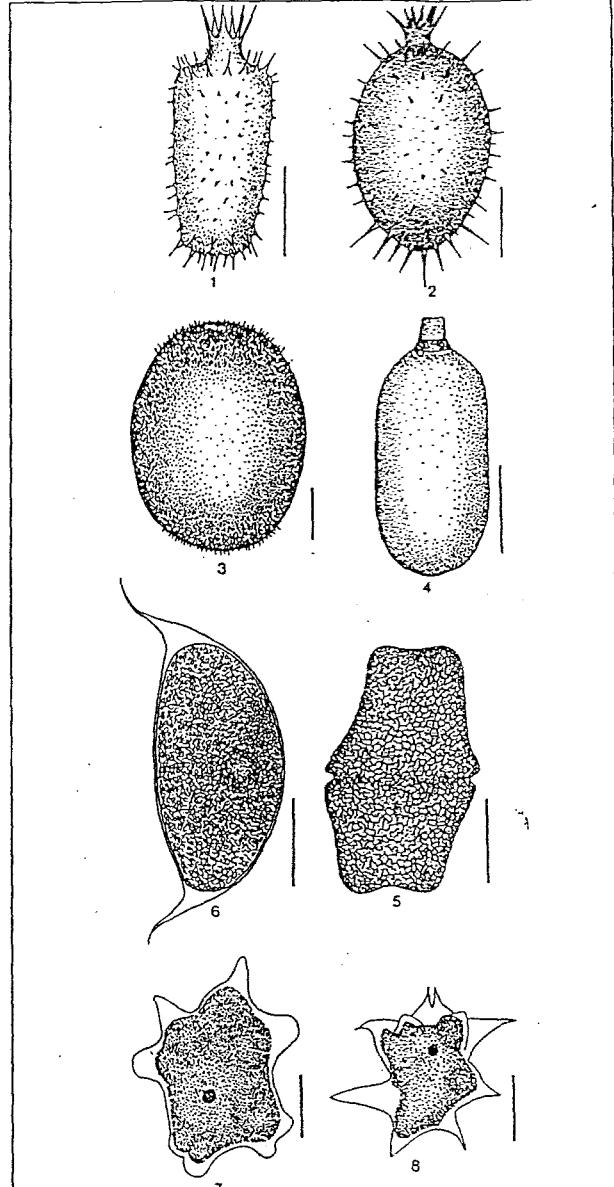
Borhidi, A. & J.-Komlódi, M. 1960: A Baláta-tó növényvilága. Termeszettudományi Közlöny 1960: 501-503.

Boros, Á. 1924: A hüsevő Aldrovanda újabb termőhelye. (Ein neuerer Fundort der fleischfressenden Aldrovanda.) Term. T. Közl. 56.: 362.

Halász, M. 1943.: Algologische Notizen zur Kenntnis der Moorformation des Komitates Somogy. Das Phytoplankton des Baláta-Sees. - Annal. Hist. -Nat. Musei Nat. Hung., Pars. Bot. 36, 1-24.

Péterfi, I. L., Momeu, L., Padisák, J. & Borics, G. 1997.: Silica-scaled Chrysophytes (Synurophyceae) from the Baláta-tó (south-western Hungary). 8. magyar Algológiai Szeminárium előadáskivonatai, 18.

Uherkovich G. 1978: Adatok a Baláta-tó (Somogy-megye) algáinak ismeretéhez. Janus Pannonius Múz. Évk. 22, 7-12.



I-8 ábra - Figures 1-8. A Baláta-tó néhány algafaja. Some algae from Lake Baláta. *Trachelomonas histrix* forma (1), *T. hystrix* (2), *T. kellogii* (3), *T. voltzii* var. *Intermedia* (4), *Gymnodinium mirabilis* (5), *Cystodinium cornifex* (6), *Peridinium umboatum* *hypnozygota* (7), *Woloszynska cf. coronata* *hypnozygota* (8). A szakaszok 10 µm-t jelölnek. Sections indicate 10 µm.

5. Kőszönetnyilvánítás

Kőszönettel tartozunk dr. Szabó Sándornak a mintavételben nyújtott segítségéért. A kutatást az Országos Tudományos Kutatási Alap (T014634, T022531, F516455) támogatta.

Data to the algal flora of the acidic bog lake Baláta-tó

Borics Gábor, Oldal Imre, Grigorszky István, Padisák Judit, Péterfi Leontin István, Momeu Laura

Abstract: Algal flora of lake Baláta-tó - an acidic bog-lake in South-West Hungary - was investigated twice in 1991 and bimonthly in 1995 and 1996. Lake Baláta is a Nature Reserve with several interesting and rare plant species and associations. Earlier investigators (Halász 1943, Uherkovich 1978) found 177 algal taxa. In the present study we found 137 taxa new for the lake (indicated with * in the list). Some of them are new for the flora of Hungary (indicated with x in the list). Despite the bog-lake dried out several times during its history, its algal flora is very rich especially in Synurophyceae and Desmidiales. Based on the occurrence of species characteristic for acidic bogs and that of others with wide-spread occurrence, Baláta-tó appears to be an transitory bog lake. Our data support Boros's (1924) observations that there has been a close similarity between floras of Baláta-tó and Rétyi Nyír (Covasna County, Romania) which is most probably roots in the similarity between their origin and development.

Keywords: transitory bog lake, flora, Desmidiales, Synurophyceae